

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուրի, կէս տարեկանը 6 բուրի
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առաւօրեայ օրերէն):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէն լիցուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւր զգալիքը բառին 2 կոպէկով:

Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Հիւանդ մարդու» խնամատարները.— Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թագաւոր կայսրի հեռագիրը սուլթանին, Ազնականների նախագահական ժողովը. Մատենադարանի խնամակալը. Նոր-Բաղադէ-տից. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Յոյն թիւրքական պատերազմի հետեւնները. Կրեւդի ինքնավարութիւնը. Արաբների լուրեր.— ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.— ՀԻՆԳՇԱՐՔԻ.— ԲՈՐՍԱ.— ՏՍԱՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Արեւելեան հարցը Ֆրանսիական պարլամենտում

«ՀԻՄՆԱԳԻՐ ՄԱՐԴՈՒՆ» ԽՆԱՄԱՐՆԵՐԸ

Յոյն-թիւրքական պատերազմը ցոյց տալիս է թէ ինչ քնքշող զգացմունքներ ունի գերմանական դէպի կիսարուսնի պետութիւնը, որի զոյգութիւնը Բոսֆորի գեղեցիկ ափերում երկու հարկեր տարուց ի վեր համարվում էր մահաւոր ձանձուղի և անբուժելի հիւանդութիւն: Հանդամանքները պարզեցին, որ այն ժամանակ, երբ Եւրոպան հանդիստ սպառնում էր, թէ երբ կը վերջանայ «հիւանդ մարդու» երկարատեւ հոգեվարքը և բնական մահը կը լուծէ նրա այդ ան-նոյս հիւանդութեան հետ կապված բարդ ու ահաւոր հարցերը, այդ իսկ ժամանակ գերմանական լուր-միջոցի կազմում էր հիւանդի համար մի լաւ ցամաքային բանակ, որի գեկավարութիւնը յանձնված էր Սեդա-նի յաղթողներին: Ինչպէս յայտնի է, Սե-դանի յաղթողները յաղթող հանդիսացան և թիւսային դաշտերում, ուր միամիտ յոյ-ները կարծում էին հանդիպել սոսկ այն թիւրքերին, որոնց հայրերն շատ անգամ ջարդել են իրանց հայրերը 1820-ական թը-ւականներին պատմամարտութեան ժամանակ:

Գերմանական լուր պատմական համա-կրութիւնից չէր աջակցում կիսարուսնին խաչի դէմ մղած կռիւ մէջ: Գործնական մարդիկ լինելով, Բիսմարկի սաները կիսա-լուսնից առեւտրական օգուտներ շահեցին իբրեւ կատարելապէս արժանի վարձատրու-թիւն իրանց քնքշող խնամատարութեան: Բայց աշխարհի երեսին ուր որ կայ առե-տուրի, շահի հարց, այնտեղ պիտի լինի և Անգլիան Նա չէ կարող թողլ տալ որ ուրիշները օգտվեն, իսկ ինքը հանդիսա-

տեսի դեր կատարէ: Ուստի, գերմանիայի առեւտրական «աշուղթեան» դիմագրելու համար, Անգլիան շտապեց իր ծառայու-թիւններն առաջարկել նոյն «հիւանդ մար-դուն»: Այժմ իրանք, անգլիական լրագիր-ները հաղորդում են, որ անգլիական մի մասնաւոր ընկերութիւն բանակցութիւն է սկսել Թիւրքիայի հետ, առաջարկելով նը-վերակազմել ծովային ուժերը, ստեղծել մի ահաւոր զրահակիր նաւատորմ: Եթէ գեր-մանիան, իբրեւ ամենագործի ցամաքային պետութիւն, այնպիսի լաւ կազմակերպու-թիւն է տուել Թիւրքիայի ցամաքային բա-նակին, ոչինչ առիթ չը կայ չը հաւատարու-որ Անգլիան էլ իբրեւ ամենագործի ծովա-յին պետութիւն, կարող է ապա Թիւրքիա-յին ծովային զօրութիւն, որ կը փոխարի-նէ «հիւանդ մարդու» այժմեան ողորմելի ծովային միջոցները:

«Հիւանդ մարդ», ուրեմն, չէ կարող դանդաղվել թէ եւրոպայի խնամակալները պակասութիւն կայ: Ծովի և ցամաքի վրա ոյժ ստանալուց յետոյ նա կարող է դեռ երկար պահվել, քանի որ նա իր ուժով պատմութեամբ ցոյց է տալիս, որ Եւրոպա-յի հարաւ-արեւելեան անկիւնում նա ամ-բողջ հինգ դար նստել է իբրեւ կրօնական-պատերազմական մի բռնապետութիւն և ոչ իբրեւ կուլտուրական մի մարմին, որ կարող է ապրել իր ներքին, ստեղծագոր-ծող ոյժերի օգնութեամբ: Գերմանիան և Անգլիան կարող են շարունակել այդ բռնա-պետութիւնը, բայց հարց է կարո՞ղ է Ռուսաստանը թողնել որ Բոսֆորի ափե-րում Անգլիան, թէկուզ մի մասնաւոր ըն-կերութեան միջոցով, նոյնպիսի տէր հան-դիսանայ, ինչպէս Եգիպտոսում: Բոսֆորը Ռուսաստանի ծովային ճանապարհն է և նա չէ կարող թողլ տալ, որ այդտեղ բացի «հիւանդ մարդուց» մի ուրիշ, առիթ ու-ժեղ և ղեկավարուն հրահան լինի:

Այս հանգամանքի մէջ Անգլիան կը գտնի իր խնամատարութեան ամենազգաւոր ա-նաշուղթութիւնը: Արհեստական միջոցներով կեանք ներշնչել «հիւանդ մարդուն».— դա անհեթեթ միտք է: Ամբողջ պատմութիւ-նը այդ է հաստատում: Քայքայող հիւան-

դութիւնը երկի, անցեալ օրը չէ սկսվել, այլ դեռ այն ժամանակ, երբ Թիւրքիան ա-հաւոր էր Եւրոպայի համար և ներկայաց-նում էր մի ահագին պետութիւն: Ճակա-տագրական վախճանը չէր կարող ընդմիշտ հեռացնել ոչ գերմանական օֆիցերները, ոչ էլ անգլիական նաւաստիները: Արհես-տական միջոցները միայն ձգձգել կարող են անխուսափելի ձգնաժամը: Անգլիան այդ մտքով շատ է աշխատել առաջնորդում և արդէն ունի պատմութեան մէջ բաւական սեւ, տխրահռչակ ծառայութիւն: Եթէ այ-ժմ էլ գերմանիայի հետ է ուղում կա-տարել մի և նոյն վատ դերը, — դրանով յամենայն դէպս, պարծենալ չէ կարող, ինչպէս այժմ չէ կարողանում պարծենալ մի քանի տարի առաջ արած նոյնանման ջանքերով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԳԱՌՈՐ ԿԱՅՍՐԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՍՈՒԹԱՆԻՆ

Յայտնի է, որ երբ սուլթան Աբդուլ Համիդ յամառում էր դադարեցնել թշնամական գործ-դութիւնները Թիւրքիայի և Յունաստանի մէջ, Թագաւոր կայսրի մի հեռագիրը փչրեց նրա յա-մառութիւնը և սուլթանը անմիջապէս հրամայեց իշխման փոխարին գերագահար անել: Թագաւոր կայսրի այդ հեռագրի բովանդակութեան մասին զանազան տեսակ մեկնութիւններ երևացին ար-տասահմանեան մամուլում և զանազան սխալ երկարութիւններ առաջ բերին: Ընդհանրապէս երկարութիւն էր, որ հեռագրի բովանդակութիւ-նը սպառնական է եղել: Այդ սխալ երկարութիւ-նիւններ են և թիւրիմացութիւններն ինքի ղեկու համար, ուստաց հեռագրական գործակա-լութիւնը ուղարկել է արտասահմանեան բոլոր հեռագրական գործակալութիւններին իսկական բնագիրը, որ գրված է ֆրանսերէն: Առաջ ենք բերում նրա թարգմանութիւնը:

Յարկոյէ Ալէօ, 1897 թ. մայիսի 17-ին: «Ձեր կայսերական Մեծութիւնը չի զարմանալ, եթէ անկեղծ բարեկամութեան և բարի դրացիու-թեան յարաբերութիւնները, որ զոյգութիւն ու-նեն մեր մէջ, թելադրում են ինձ կաշում անել

հանգամանքը պէտք է վերագրել այն առա-ջադրութիւններին, որ մեծ պետութիւնները ա-նում էին Աթէնքի կառավարութեան: Այդ-պիսով, Թիւրքիան ստանում էր ոչ միայն բարոյական խրաբուսանք, այլ գրեթէ մեծ պե-տութիւնների նիւթական աջակցութիւնը: Այդ-պիսի պայմանների մէջ մղվող պատերազմը պէտք է ունենար այն հետեանքը, ինչ որ ունե-ցաւ: Յոյները, ջարդվելով թշնամութեան ինչ, հե-տզհետէ յաղթվեցին այն ընդհարումների մէջ, որ ունեցան իրանցից աւելի գերազանց մի զօրքի հետ: Լաբիաշում, Ֆարսալում, Գոմօկոսում, յու-նական զօրքը ստիպվեց նահանջել: Նա այժմ գտնվում Թէրմոպիլեան կիւճում, Յունաստանի վերջին պատնէշում, և Թիւրքիայի ամեն մի յաղթութեան ժամանակ մենք տեսնում էինք, որ օսմանեան ֆօնդեր բարձրանում են բո-րօսալում և եւրոպական կարիքները ծախսա-րում են յաղթողին:

Այս հարցադրողը խօսեց օսմանեան կա-ռավարութեան կողմից յայտնած՝ խաղաղութեան պայմանների մասին:

«Եւ սակայն, պարոն մինիստր, գուցէ հնա-րաւոր էր, հենց առաջին օրից, զուշակել որ օսմանեան զօրքի ամեն մի յաղթութեան հետ պէտք է աւելանաւ սուլթանի զոռոգութիւնը և պահանջները և մի և նոյն ժամանակ պէտք է խիստ զգուշարանալ արեւելքում կռիւը զադա-րեցնելու հնարաւորութիւնը: Ֆարսալի պարտու-թիւնից յետոյ, մեծ պետութիւնները առաջար-

ձեր ամենալին զգացումներին և ներշնչում են իմ մէջ հաստատ յոյս, թէ Ձեր Մեծութիւնը չի յապաղի պակել իր քաջ զօրքերի տարած յաղ-թութիւնը մի հերոսական կռիւ մէջ, կատարե-լապէս հաւատարմ մնալով այն չափաւոր և խաղաղապիական դիտաւորութիւններին, որ Գուր յայտարարեցիք պատերազմի սկզբում:

«Գադարեցնել տալով Ձեր զօրքերի շարժումը Յունաստանում և նպատաւոր կերպով ընդու-նելով մեծ պետութիւնների միջնորդութիւնը խաղաղութեան վերահաստատութեան համար, Ձեր կայսերական Մեծութիւնը ձեռք կը բերի մի նոր տիտղոս այն բարձր յարգանքի համար, որով շրջապատված էք Գուր և կը կատարի խորին իմաստութեան մի գործ, որի յիշատակը, իս անձնապէս, յախտեան կը պահել:

«Խնդրեմ Ձեր կայսերական Մեծութեան հաւատալ իմ անխիղիս բարեկամութեան:

«ՆԻԿՈԼԱՅ»

ԱՋՆՈՒՄԱԿԱՆՆԵՐԻ ՆԱՀԱՅԳԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յունիսի 3-ին, երեքշաբթի, Թիֆլիսի նահան-գի ազնականների ժողովը, աւարտելով իր պարագմունքը, փակվեց: Ժողովը, յունիսի 1, 2 և 3-ին կայացած նիստերում քննեց մի քանի կա-րեւր հարցեր և կատարեց ազնականների նա-հանգական պարագրի ընտրութիւնը: Վերջնոր-վեց նախկին պարագրու իշխան Կոնստանտին Բաբրատիւն-Մուխրանիկ, որ ստացաւ 130 ընտ-րական և 57 ոչ ընտրական ըուէ: Քննված հար-ցերի մէջ ամենանշանաւորն էր Թիֆլիսի նա-հանգում զէմստովի հաստատութիւններ մըտց-նելու հարցը, որը, սակայն, ոչ մի հետեանք չը յանգեց, այլ նորից յետաձգվեց: Ինչպէս յայտնի է, դեռ 1894 թ.ին, ժողովը յանձնել էր մի զեկուցագիր և ծրագիր մշակել զէմստովի հաստատութիւնները Թիֆլիսի նահանգում մըտց-նելու մասին: Այդ ծրագիրը մշակել և կազմել էր իշխան Գ. Թումանով, և այժմ եւ-թարկվեց ժողովի քննութեան: Ծրագիրը մաս-րամասն կերպով լուծւում է այն բարեքները, ո-րոնք պէտք է ծագեն մեր երկրի ազգաբնակու-թեան և մանաւանդ ազնուականների դատակար-գի համար զէմստովի հաստատութիւնների

կեցին Յունաստանին իրանց միջնորդութիւնը թշնամական գործողութիւններին վերջ դնելու համար: Յունաստանը ընդունում է իրան առա-ջադրած բոլոր պայմանները, խոստանում է հնազանդվել Եւրոպայի կառքին և իր զօրքերը հանել կրեւդից: Սուլթանի մօտ նշանակված զեմպանները միջամտում են և խնդրում են թշնամական գործողութիւնների դադարումը: Սուլթանը, պատրուակ բռնելով Բաբրատի տօ-նը, յետաձգում է իր պատասխանը և այդ ժամանակ նրա զօրքերը շարունակում են առաջ ընթանալ և աւելացնում են իրանց աղողութեան շանքերը: Սուլթանը, պատասխանելով զեմպան-ներին, յայտնում է մայիսի 16-ին, որ մերժում է դադարեցնել թշնամական գործողութիւնները մինչև որ Յունաստանը չընդունի հետեալ պայ-մանները: Այն այդ պայմանները, Թեմալայից զրկվելը, 230 միլիոն պատերազմական տուգանք վճարելը, օսմանեան կայսրութեան յոյն հպատակ-ների վայելած արտոնութիւնների ջնջումը: Այդ խորհուրդ և չափազանց պահանջները լսելով, դիւ-լօմատիան սկսեց անհանգստանալ: Նա խմբա-դրում է յիշատակաւորում է, մինչդեռ իշխման-չալի զօրքը շարունակում է իր յաղթական ընթացքը և վերջնականապէս ջարդում է յոյներին Գոմօ-կոսում, ձգնելով նրանց Օտրիս սարերի ետեւը: Այդ ժամանակ միջամտում է Գալլի, որ ուղ-ղակի մի հեռագիր ուղղելով սուլթանին, ստի-պում է նրան դադարեցնել թշնամական գործո-ղութիւնները: Թող տուէք ինձ յայտնել այստեղ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆ-ՏՈՒՄ

Ինչպէս յայտնի է, ֆրանսիական պարլամեն-տում, մայիսի 22-ին, արտաքին գործերի մինիս-տրը Հանօտօ ստիպվեց նորից մի երկար ձառ-արտասանել արդարացնելու համար այն քաղա-քականութիւնը, որին հետեւում է Ֆրանսիայի այժմեան կառավարութիւնը արեւելեան գործերի վերաբերմամբ, քաղաքականութիւն, որ, հեռա-հեռէ բուռն դժգոհութեան է առաջ բերում ամբողջ երկրում:

Հանօտօին խօսել ստիպողն եղաւ պատգամա-ւոր Գոթիէ, որի ուղղած հարցաւնդումը այն-քան նշանաւոր է, որ անհրաժեշտ ենք համա-րում ամբողջութեամբ առաջ բերել, որովհետեւ նա շատ լաւ ընդողում է եւրոպական կոն-ցերտի ուղղութիւնը:

Մայիսի 17-ին պատգամաւոր Գոթիէ դիմեց Հանօտօին հետեալ նամակով. «Վաղը բացվում է պատգամաւորների ժողովը: Ի նկատի ունե-նալով այն զեպքերը, որոնք տեղի ունեցան ա-րեւելքում մեր մեկնումից ի վեր, ի նկատի ու-նենալով եւրոպական միջամտութեան անաշո-ղութիւնը և առաջ գալի բարդութիւնները, ան-

շուշտ, դուք մտածում եք, որ անհրաժեշտ է ծա-ռայութեան պարլամենտին այն ընթացքի հետ, որ հանրապետութեան կառավարութիւնը մտա-դիր է բռնել այդ միջադէպին կռիւ մէջ: Պա-տիւ ունեմ յայտնել ձեզ, որ ես ցանկանում եմ ուղղել ձեզ մի հարցաւնդում այդ առիթով: Նա թող կը տայ ձեզ տալ այն բացատրու-թիւնները, որ մեր երկրը սպասում է:

Եւ, արդարեւ, Գոթիէ մայիսի 22-ին ուղղեց իր հարցաւնդումը:

Նա ամենից առաջ եռանդուն կերպով պա-խարակեց մեծ պետութիւնների վարմունքը այն չէզոքութեան համար, որ նրանք ցոյց տը-ւին պատերազմող կողմերի վերաբերմամբ:

«Մինչդեռ Գերմանիան, ասաց նա, չէր վարա-նում տալ Թիւրքիային զօրապետների զօրաւոր-բերի հրամանատարութեան համար, զէնք և ուղղմամբները կուճելու համար, իտալիայի, Աւստ-րիայի և այլ պետութիւնների նաւահանգիստնե-րում բռնում էին այն նաւերը, որոնք կարող էին դէնք և կամաւորներ հասցնել Յունաստանին: Մինչդեռ կուճում էին Թեմալայում, մեծ պե-տութիւնները շարունակում էին կրեւդի պաշա-րումը, և գրանով անդամաւորում էին այդտեղ գտնվող յունական զօրքի ջանքերը, ազատելով Թիւրքիային իրան պաշտպանելու հոգեբերից իր երկրի այդ մասում: Վերջապէս, թոյլատրելի է մտածել, որ եթէ յունական նաւատորմը չը կա-րողացաւ եռանդուն ցոյցեր անել Թիւրքիայի մի քանի մեծ նաւահանգիստներում, այդ

մտցնելուց: Չէ՛մտած մի տեսակ ինքնավարութիւն կը լինի ազնուականների համար, նա ինքն կը տնօրինի այն 600,000 ռուբլի հարկի գործադրութիւնը, որ այժմ վճարում է իւրաքանչիւր տարի ղեկավարող գրամարկին, նա ըստ կանխի իր գործընթացը, հիւանդանոցները և այլ բարեգործական հիմնարկութիւնները: Սակայն գանձիցին ժողովականների մէջ այնպիսի անձինք, որոնք վաղաժամ և նոյն իսկ միատարար էին համարում ղեկավար մտցնել մեր մէջ: Այդ հակառակորդներն իրանց առարկութիւնները պատճառաբանում էին զլուսւորացւելս նրանով, որ ղեկավարող հաստատութիւնները ծախսերի և տուրքերի նոր աղբիւրներ պէտք է բանան ազնուականութեան համար, և ազնուականութիւնը, նորանոր հարկեր և տուրքեր վճարելով, չը պէտք է կարողանայ վայելել այն օգուտները և իրաւունքները, որոնց մասին խոսում են, որովհետեւ թիֆլիսի նահանգը բազմապէս է, յայտնի չէ թէ ինչ լեզու պէտք է գործադրվի ժողովներում և դպրոցներում և զանազան ցեղերի շահերը պէտք է ընդհարվեն միմեանց ղեկավարող հաստատութիւնների մէջ: Եւ վերջապէս, այդուհի էին հակառակորդները, չը գրավներ էման ազատամտութեամբ և խոստովանելը, որ մենք դեռ պատրաստ չենք ղեկավարող ինքնավարութեան համար: Երկար լիճաբանութիւններից յետոյ, որովհետեւ ինդիքը յանձնել մի յանձնաժողովի ընտրութեան, և առ նրան մի տարի ժամանակ նոր ղեկավարում պատրաստելու համար:

Երբ Ռուսաստանում կամենում էին ջնջել ճորտութիւնը, մացենի դատաստանական բէֆօրմ, քաղաքային ինքնավարութիւն, բոլոր յետադէմները մշտական առաքելութիւնը, լայն ու ուղը այն էր, թէ «մենք դեռ պատրաստ չենք»: Հետեւեալներ է իմանալ, թէ երբ, վերջապէս, վրաց ազնուականութիւնը իրան պատրաստ պէտք է զգայ ինքնավարութեան համար:

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ե

„Князь Алексѣй Борисовичъ Лобановъ-Ростовскій.—В. Тешова. (Իշխան Ալեքսեյ Բօրիսովիչ Լօբանով-Րօստովսկի)».—А. С.-պոլի: Спб. 1897.

Հանդուցեալ միմիայն Լօբանով-Րօստովսկու առաջին կենսագրութիւնն է առ, որ գրել է պ. Տեպլով, մեծ մասամբ հիմնվելով իր միջոցութիւնների վրա: Համառօտ կերպով յիշատակելով իշխան Լօբանովի գրական գործունէութիւնը, այլ և այն զլխաւոր գործերը, որ նա կատարել է առաջին իշխանական պատերազմից յետոյ, երբ նշանակված էր ղեկավար Կ. Պօլսում, հեղինակը մանրամասն կանգ է առնում հանգուցեալի միմիայնական գործունէութեան վրա: Այդ

ախոսանքը, պարան միմիայն, որ Ֆրանսիան չը մանակցեց մարդասիրութեան այդ գործին: Հանդուցեալ Մենք գործեցինք միաժամանակ և մի և նոյն ժամին: Գ. Օ. Թ. Ե. Ուրեմն թշնամական գործողութիւնները զարգացրելով են, սուլմանը համաձայնել է ղեկավար անել: Գիւլլօ-մատիան վերակալ է իր գործունէութիւնը: Եւ այժմ հարցնում եմ ձեզ, թէ ինչ պէտք է անի նա: Անշուշտ, դուք ինձ կը պատասխանէք, որ սուլմանի պահանջները ամբողջ Եւրոպայի չարազանց է գրանց: Ես ի բոլոր սրտէ մաղթում եմ, որ այդ կանխատեսութիւնները իրականանան, բայց ես անհանգստութիւն եմ ըզգում, տեսնելով որ թիւրքերն չարունակում է իր ղեկավարութիւնը ոչ թէ Յունաստանը նուաճելու համար, այլ մեծացնելու համար ընդդիմադրութեան այն ոյժը, որ թիւրքերն կարող էր Եւրոպայի պահանջների դէմ դնել: «Ամեն օր, մենք տեղեկանում ենք լրագիրներից, որ չը նայելով թշնամական գործողութիւնների զարգացման, թիւրքերն ղեկն են կանչում իր նիզամները, ղեկիֆները և չարունակում է ուղղմանը և ղեկն պատուիրել: Եւ յետոյ, ենթադրելով նոյն իսկ, որ սուլմանը անձնապէս արամադրված լինի խաղաղութիւն հաստատել, բայց ևս ինձ հարցնում եմ, արդեօք Արեւել-Համիլը կունենայ բաւական եռանդ և հեղինակութիւն ղեկավարելու մուսուլմանական ֆանատիկոսութեան և իր յաղթական

գործունէութեան մէջ երկու զլխաւոր կէտեր կային, որոնց մէջ իշխան Լօբանով ցոյց տուեց իր քաղաքագիտական ընդունակութիւնները: Առաջին կէտն էր հապոյնական հարցը: Ֆայտնի է, որ Եւրոպայի պատերազմ յայտնելով Յինաստանին, յաղթեց նրան: Հաստատութեան պայմանները շատ ծանր էին Յինաստանի համար, Եւրոպայի իր ձեռքն էր գցում ամբողջ Եւրոպայի Ռուսաստանի շահերը միասնում էին գրանով, ուստի իշխան Լօբանով, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի հետ միացած՝ ղեկավարական ճնշում գործադրեց Եւրոպայի վրա և հարկադրեց նրան փոփոխել Սինաստանի դաշնագրութիւնը, յետ դարձնել Կօնստան: Անդրիան չը միացաւ երեք պետութիւնների այս համաձայնութեան, ուստի ուստաց քաղաքականութիւնը նրա ղեմ գործաւ:

Գալով Լօբանովի գործունէութեան երկրորդ կէտին, պ. Տեպլով այսպէս է բացատրում իրերի դրութիւնը:

«Երբ իշխան Լօբանով ստանձնեց արտաքին գործերի միմիայնական կառավարութիւնը, նա իմպիւն հասկացաւ, որ մարդասիրութեան շահերը չեն հիմը դառնել անդիւրացիների գործողութեան, որոնք աշխատում էին զրգուել պետութիւնները թիւրքերայի ներքին գործերի մէջ խառնելու, կատարելով միջնորդի դեր սուլմանի և խաղաղար հայ կոմիտէների մէջ, որոնք նոյն իսկ Անգլիայում էին գտնվում և այնտեղից էլ ստանում էին նիւթական միջոցներ: Այս ղեկավար մարդասիրութիւնը կարող էր ծառայել իրեն մի գեղեցիկ վարագոյր, որի ետեւում շուտաւարով ծովագնացներին համար առիթ կար մեծ յարմարութեամբ այնպիսի գործեր սարքել, որոնք ոչ մի կապ չունեն մարդասիրութեան հետ, այսինքն մարդասիրութիւնը տալիս էր մի նոր միջոց, մրցելու Ռուսաստանի հետ արեւելեան հարցի ասպարիզում, մի մրցութիւն, որի մէջ բրիտանական կառավարութիւնը վախճանական նպատակ էր դրել դուրս մղել Ռուսաստանի ազդեցութիւնը մոտաւոր և հեռաւոր Արեւելքից:

«Ռուսաստանը ոչ միայն խօսքերով, այլ և իրապէս, մի շարք պատերազմների միջոցով, ապացուցել է, թէ ինչպէս ջերմ կերպով նա պաշտպանում է քրիստոնեականութիւնը թիւրքերի հարստահարութիւններից: Ռուսաստանը նոյն կերպով համակրում է և հայերին, երբ սրանք իսկ որ զոհեր են դառնում, բայց նա հաւատարմութիւնը այնքան չը շահաւէց է, որ կարող է դաժանաբար ճշմարտութիւնը չարազանցութիւնից, որի աստատն է ցանկութիւնը առաջ բերել խառնակութիւնների և դրանց չորսհիւ դարձնել հայոց հարցը մասնաւոր հարցից ընդհանուր հարց և

գործի պահանջներին...:

«Յոյս ունեւմ որ դուք չէք վարանի յայտնել այս ամբողջից, թէ հանրապետութեան կառավարութիւնը երբեք չի յօժարի դիջել թեաւական թիւրքերային և որ, հաւատարմութիւնը այդ միջոցադային քաղաքականութեան, որ այսօր նկատվում է իրեն մի զօգուտ, դուք թող չէք տայ, որ մուսուլմանների լուծի տակից խլված ժողովուրդը ընկնի նորից սուլմանի իշխանութեան տակ: Գուր չէք կամենայ, որ թիւրքերն, պատուելով ինքնիւր անհատները, վերադառնան 1832 թ. իր նախկին սահմանները:

«Եւ ձեզ հարցնում եմ նոյնպէս, թէ միթէ դուք կընդունէք առանց վերապահութեան, որ ջնջվին առանձնաշնորհութիւնների ղեկմանը հեղինակների վերաբերմամբ և այդ առիթով կը յիշեցնեմ որ 1888 թ. մեր ընկերակից Դէյանէլը արտասանեց այս ամբողջի մի նշանաւոր ճառ, որի մէջ ցոյց էր տալիս սուլմանի քաղաքականութեան նախամտածած ուղղութիւնը—աշխատել ջնջել իր կայսրութեան քրիստոնեաների վայելած առանձնաշնորհութիւնները:

«Վերջապէս, պարան միմիայն, ես կարծում եմ որ պարամիշտը չորսհիւ կը լինի ձեզանից, եթէ դուք այս բացատրութիւններից յետոյ, յայտնէիք այս ամբողջից, թէ բոլոր այն միջոցները, որ Եւրոպական կոնցրեստը մտադիր էր ձեռնարկել Յունաստանի դէմ իր կամքը յարգել տալու համար, սի վարանի գործադրել և թիւրքերի դէմ, եթէ, նա նոյնպէս ըմբոստանայ: Այս պ. Գ. թիւն անցաւ կրեական և օսմա-

նէնց այժմ հեղինակն չինել օրհասական արեւելեան հարցը՝ իր ահաւոր ամբողջութեամբ: Իսկ այդ հարցի արհեստական կերպով զրգուելը, աւելացնելով դրա վրա և ղեկավարութիւն լուծել նրան ի միաս Ռուսաստանի, ի հարկէ, պիտի եռանդուն ղեկավարութիւն գտնէ ամեն մի ուսս գործիչի կողմից:»

Այս հեղինակը բերում է վկայութիւններ անգլիական կայսրու գրքերից: 1895 թ. սեպտեմբերին իշխան Լօբանով յայտարարեց Պետերբուրգի ղեկավարական մարմինը, որ ինքը չէ ընդունում Սուրբիւրի հայապաշտները հայկական գործերի վերաբերմամբ, «Եւ չեմ հաւատում թէ գործերի գրութիւնը փոքր-Ասիայում չուտ կը լաւանայ, որովհետեւ զրգուումը չարազանց խիստ է թէ մուսուլմանների և թէ հայերի մէջ, իսկ վերջիններիս մէջ եղած խառնակութիւնները ուղիղ հետեւան են այն բանի, որ հայոց հարցը շատ կարգու կերպով է զրգւած:»

«Գործերի այսպիսի գրութեան պատասխանատուութիւնը, զլխաւորապէս, ընկնում է Անգլիայի վրա, մասնաւոր այն խառնակութեան պատճառով, որ Անգլիայի պետական մարդկանցից շատերը չապլում են հայկական կոմիտէներին:»

Մի քանի օր յետոյ, ի նկատի ունենալով այն անկարգութիւնները, որոնք ծագել էին Կ. Պօլսում, անգլիական կարեւոր հրահրեց ժեծ պետութիւնները միասին պայմանաւորվել թիւրքերայում մացնելի բարենորոգումների մասին, որոնց պիտի վախճվէին սուլմանի վզին: Այդ առաջարկութիւնը, որ պաշտպանութիւն էր զրգուել վիշնայի մէջ իշխան Լօբանովի կողմից վճարական ղեկավարութեան հանգիսցի: Նա առանց անգլիական ղեկավարաւոր հաւատարմատուն ընդունելու սպառնալիքը միայն կոչւնէր չացնէ սուլմանի հեղինակութիւնը և այնպիսի հանձնարարների կը հանցնէ, որոնք ուղղակի հակառակ են պետութիւնների ցանկութիւններին: Իսկ երբ պ. Գօչնի նկատեց, թէ չէ կարելի թողն առ, որ չարունակվին Փոքր-Ասիայի սարսափները, իշխանը առաջ, որ ինքը եղել է Արեւելքում և այնտեղ ձեռք բերած վարձի վրա հիմնվելով համոզված է, որ այժմեանի նման խաղաղութիւններ իրանք իրանց հանդարտվում են, երբ միմեանց դէմ թշնամացած տարրերը զրոյց եկող զրգուներով չեն խախտվում չարունակել կուրը, իսկ պետութիւնների միջամտութեան որ և է փորձ կը թուլացնէ սուլմանի և աւելի կը զրգուէ հայերին:

Նոյն այդ հիման վրա իշխան Լօբանով մերժեց նաեւ կոմս Գօլուխովսկու ծրագիրը, որ առաջարկում էր մտցնել պետութիւնների նուաճը Բօսֆօր և Գարդաւէ: Պ. Տեպլով չարունակում է, «Մարկիդ Սուրբիւրի, այնու ամենայնիւ,

նեան կայսրութեան մէջ բէֆօրմներ մտցնելու խնդրին:

«Գիւլլօմատիան ներկայումս տարօրինակ ցընորդների մէջ է ընկնում, կարծելով թէ Կրեաթի ինքնավարութիւնը բաւական է ինդիքը վերջնականապէս լուծելու համար:

«Անշուշտ, Արեւելեան Բալկանի օրինակը 1878-ին նրան խախտել է թուում: Բայց դրութիւնը մի և նոյնը չէ: Բալկանիայում, ամբողջ մասնաւորապէս տարրը, վախճելով յաղթողի ղեկի առաջ, չբացել էր երկրից և երբ անկախութիւնը յայտարարվեց, այլ ևս երկրի չը կար թէ երկու ցեղերի մէջ կուր կարող է ծագել Կրեաթում նոյնը չէ: Կրեաթական երեք մեծ քաղաքներում աւելի քան 60.000 մասնաւորականեր կան: Քրիստոնեաները պրել են ղեկը, հաստատվել են մասնաւորականների տեղերում և դրանք են նրանց հողերը: Ինչպէս դուք պէտք է կարողանաք լուծել, առանց արեւմտեղ ընդհարման, այդ դժուար վէճը մասնաւորական քրիստոնեայ տարրերի մէջ:

«Բացի դրանից Կրեաթից եկած հեռագիրները ցոյց են տալիս, որ յունական գործերի հեռաւորաց յետոյ, ապոստամբութիւնը աւելի և աւելի է կոչում, այնպէս որ հօր ջանքեր են պէտք, եթէ չէք կամենում նորից արեւ թափել Կրեաթի հողի վրա, խաղաղացնելու համար այդ կղզին ինքնավարութեան պարզ միջոցով:

«Թող տուէք ինձ յիշեցնել ձեզ նոյնպէս, որ Բերլինի դաշնագրից ի վեր, թիւրքերն խոստա-

յաւառութեամբ դիմում էր իր նպատակին և նրա հրամանով Անգլիայի ներկայացուցիչները մեծ պետութիւնների արքունիքներում յայտարարեցին, թէ ի նկատի առնելով որ սուլմանը անդօր է, որ նրա միմիայնները կաշառվող և անըզունակ են, իսկ խաղաղութիւնները կարող են տարածվել Բալկանեան թերակղզու ուրիշ մասերում, անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել, ընդհանուր համաձայնութեամբ, Օսմանեան պետութեան գրութիւնը լուացնելու համար և այդ բանին կարելի է հասնել կազմելով թիւրքերայում պատասխանատու միմիայնութիւնը Խլխան Լօբանով այս անգամ էլ մերժեց Անգլիայի առաջարկութիւնը, յայտնելով, որ ինքը կատարած չունի սուլմանի բարի ղեկավարութիւնների վերաբերմամբ և միայն սուլմանի ձեռնարկեցութիւնից է կարելի սպասել ամեն մի փոփոխութիւն դէպի լաւ:» Իսկ ինչ վերաբերվում է նրան, թէ վախ կայ որ Բալկանեան թերակղզում էլ տարածվին խառնակութիւնները, իշխանը ասում էր թէ ուստաց կառավարութիւնը հրամայել է իր ներկայացուցիչներին պահանջել Բալկանեան կառավարութիւններից պահպանել խաղաղութիւնը:

«Ընդդիմ ուստաց ղեկավարի յիշատակագիրը 1896 թ. յունվարի 13/25-ին յայտնում էր, որ իշխան Լօբանով չը թաղելով այն օգուտը, որ ունեն Կ. Պօլսում ղեկավարների խորհրդակցութիւնները, դրականապէս մերժում է, իրեն խաղաղութեան Պարիզի դաշնագրութեան Գ-հրադէ և Բէրլինի դաշնագրութեան 63-րդ յօդուածներին, Անգլիայի առաջարկած գործնական միջամտութիւնը թիւրքերայի ներքին գործերի մէջ: Սրանից սակայն չէ հետևում, թէ Ռուսաստանը անտարբեր է մնում թիւրքերայում տեղի ունեցող անցքերի վերաբերմամբ: Նա միայն հարկաւոր է համարում առաջ սուլմանի ժամանակ լաւ մտածել իր վիճիկների մասին և գործադրել նրանց, պէտք է պահպանել սուլմանի հեղինակութեան ոյժը: Սա միայնակ ճանապարհն է, որով մեծ պետութիւնները կարող են իրապէս աջակցել օսմանեան պետութեան մէջ կարգը վերականգնելուն:»

Պ. Տեպլովի գիրքը տպված է շատ գեղեցիկ, ամենաթանկագին հաստ թղթի վրա և այդ պատճառով շատ թանկ արժէ, մօտ 90 երեսի համար 5 ռուբլի:

ՆԱՄԱԿ ԴՈՐ-ՐԱՅԱՆՏԻՑ

Մայիսի 24-ին

Առաջ բերեք էլի մի տեղեւ փաստ տեղական գործակալի գործերից:—Տարիներից առաջ Նոր-Բայազետում առաջ քանդակութեան ինդիք կար, բայց գործը առկա չմնում էր: Նախկին

նում է բէֆօրմներ իր կայսրութեան քրիստոնեաների համար և 1897 թ. ինտրվարի 10-ին ղեկավարները Կ. Պօլսում յանձնեցին սուլմանին մի յիշատակագիր եւրոպական ղեկավարաւոր պահանջած բէֆօրմների վերաբերմամբ, որոնց միջոցով պէտք է խաղաղութիւնը թաղաւորի օսմանեան կայսրութեան մէջ: Իր կողմից, միմիայնների խորհրդի պ. նախագահը, մարտի 15-ի նիստում առաջ այս ամբողջից, «Եւրոպական կոնցրեստը միակ է մնում ստիպելու սուլմանին անհրաժեշտ բէֆօրմները մտցնելու, այն բէֆօրմները, առանց որոնց, չեմ վարանի մի րօպէս աւել, օսմանեան կայսրութիւնը ինքն իրան կը լիվի և կը թաղի սուլմանին իր աւերակների տակ:

«Ինչպէս տեսնում էք, պ. միմիայն, բէֆօրմների ինդիքը զերակալու նշանակութիւն ունի Արեւելքում ծագած կուր մէջ: Այստեղ ինդիքը նրա մէջ չէ, որ եւրոպական ղեկավարաւոր իր հիացումը արտայայտի թիւրքերի յաղթութիւնների համար և միայն նրանց ղեկի աջողութիւնը տեսնի...:

«Ռուսիան, պ. միմիայն, դուք կը բարեհաճէք պատասխանել հետեւեալ երեք հարցերին:—Ինչ պայմաններով կամենում էք խաղաղութիւն կընդգել: Ինչ պէտք է անել կրեական հարցը լուծելու համար: Ինչպէս պէտք է ձեռք բերել սուլմանից խոստացված բէֆօրմները:»

Հանթիթի պատասխանը արդէն յայտնի է «Մայիսի» ընթերցողներին:

բարեկարգիչները հարցը դրել էին Եղ. Բաճանա-
յի վերաբերմամբ: Այսպէս այժմեան բարեկար-
գիչը այստեղ գալով, երբ սկսեց հակառակ կողմից
փչող քամու հոսանքով գնալ, իսկայն աւագե-
րէցութեան առաջագործները վստահ չօգտա-
վեցին, որը ժողովրդի մեծամասնութեան կարծի-
քով թէ ուսման վարքի ու բարքի և թէ քա-
նայական այլ յատկութիւններին տեսակէտից,
հանապազման այլ յատկութիւններին տեսակէտից,
չէ կարող հաւատարմել Եղ. Բաճանային, որը
գրեթէ մեծ համարում ունի ժողովրդի աչքում:
Բայց և այնպէս, մեր գործակալի միջնորդութեան
հետեւում՝ անցեալ կիրակի Վեհափառից ստաց-
վեց թ. քաճանայի աւագ-երէցութեան կողմից
որը կարգաւորվեց Եղեցու բնակիչ՝ գործակալը
ազգու խօսքերով բարոյացի և մեր 10 քաճանա-
յիների (երեւակայեցէ՛ք) 10 քաճանայի մի փոք-
րիկ քաղաքի համար, որտեղ ծխերը իրար ձեռ-
քից են խլում) զեկավարութեան իրաւուն-
քը՝ կոնդակի հետ միասին՝ յանձնեց այդ տէր-
տէրին:

Չը մտածանք յիշել, որ հայր-սուրբը իր քա-
ղաքի մէջ չկանց, թէ հայի շնորհաւոր գաւառ-
ները՝ քանզում են մեր եկեղեցականների իրա-
ւունքների հիմքը, և չեն թողնում, որ օգտվեն
այդ բարեկարգչութեան իրաւունքից: Մենք, ի հարկէ, դա-
ղէմ այժմ ոչինչ չենք ասի, որովհետեւ «Մշակը»
տարիներ առաջ չատ է խօսել այդպիսի եկե-
ղեցականների մասին: Բարեկարգչ գործակալը
գուցէ վշտանայ այս խօսքերից, ինչպէս վշտա-
նայ է արդէն «Մշակ»-ի № 50-ում տպւած թըղ-
թագրութիւնից: Բայց մենք անտեղի ենք զե-
նում նրա վշտանայը, որովհետեւ եթէ նա ար-
դար է և զրոյարարում է, կարող է արդարեաւ
գրչով, հրատարակապէս՝ ՉԷ որ արդարութիւնը
հայրապետութեան կողմն է:

Ս.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մինչեւ թիւրքիայից վախած հին հայ գաղ-
թականների վիճակը մնում է մինչև այժմ անորոշ,
և արդէն թէ իրանց՝ գաղթականների համար և
թէ կառավարութեան համար մտաւորական
մեծ առարկայ է դարձել, թէ ինչ կերպով նը-
րանց պէտք է պահպանեն իրանց գոյութիւնը,
գաղթականների նոր հոսանք է սկսվել դարձեալ
Թիւրքիայից: Մի բան չատ պարզ է. գաղթա-
կանները չեն կարող կողմնադրուի որ և է հող
ստանալ, որովհետեւ չը կան ազատ հողեր և
երկրորդ՝ եղանակներ էլ չեն կարող արվել նը-
րանց, իսկ առանց հողի, առանց երկրագործու-
թեան, Թիւրքիայից վախած 50,000-ից աւելի
ժողովուրդը անկարող է ապրել: Արդեօք Ելմիս-
մինը չէր կարող ժամանակաւոր կերպով բնա-
կեցնել գաղթականներին վանքական հողերի
վրա՞ն: Գանձաւարի, խոթի, Ամարի, Հաղարձինի
և այլ բազմաթիւ վանքերի կառուածների և հո-
ղերի մշակութիւնը կարելի է յանձնել գաղթա-
կաններին, որոշ պայմաններով, և այդպիսով մի-
ջոց տալ նրանց առժամանակ պահպանելու ի-
րանց գոյութիւնը, մինչև վերջնականապէս կո-
րոյվի նրանց վիճակը: Բայց միթէ Ելմիսմինը
ժամանակ ունի այդպիսի լուրջ խնդիրներով
զբաղվելու. միթէ երբ և ինչ նրան հետաքրքրել
է գաղթականների դառն վիճակը:

Մեզ հաղորդում են, որ աղուեցի վաճա-
ռական Յարութիւն Սոգոմոնեան Սոլիսանեան
կտալիէ է հայոց Բարեկարգչական ընկերութեան
200 բուրլի, որը հանգուցեալի եղբայրը՝ Մինաս
Սոլիսանեան արդէն յանձնել է ընկերութեան:

Ինչպէս հաղորդել էինք անցեալ անգամ, Յ.
Իսքըրաշեան, կտակելով Ներսիսեան դպրոցին մի
խոշոր կարգով թիւն 50—60 հազար բուրլի ար-
ժողութեամբ և ուրիշ հասանելի հիմնարկու-
թիւններին մանր գումարներ, ցանկացել էր, որ
մի և նոյն ժամանակ յուզարկաւորութեան հան-
դէսը կատարվի մի քաճանայով: Կտակի վերջին
կէտը, որ կատարվեց ճշգրտութեամբ, առիթ տը-
ւեց շատ խօսակցութիւնների, որոնց մեծ մասը
նպատակաւ էր կտակի վերաբերմամբ: Յուզար-
կաւորութեան ներկայ էին Ներսիսեան դպրոցի
հոգաբարձուները: Բացակայ էր հոգաբարձու-
թեան նախագահը, որի ներկայութիւնը, ան-
շուշտ, չէր հակասի կտակի իմաստին, այլ ընդ-
հակառակը կը լինէր միայն յարգանքի նշան դե-
պի հանգուցեալը, որ արել է խոշոր նու-
րատուութիւն Ներսիսեան դպրոցին:

Մեզ տեղեկացնում են, որ Լնչէլիի հայ գաղ-
թականութիւնը հանդիմանելով իր անդամների
մէջ 539 բուրլի, ուղարկել է Կովկասի հայոց
Բարեկարգչական ընկերութեան՝ տուտակաւորների
համար գործադրելու:

Առաջիկայ տեսակետեր առնին, վերջապէս,
բացվելու են Պետերբուրգում կանանց բարձր
կուրսերը: Կուրսերի վարչութիւնը հրատարակել
է արդէն պաշտօնական յայտարարութիւն լրա-
գիրների մէջ, որ կուրսերը մասնէլ ցանկացող
օրիորդները և կանայք պէտք է խնդրագիր ու-
ղարկեն մինչև օգոստոսի 1-ը կուրսերի վերա-
տեսչի անունով: Կուրսերը մասնէլ ցանկացողը
պէտք է անպատճառ աւարտած լինի իգական
գիմնադրանքի ամբողջ 8 դասարանեան ըն-
թացքը, պէտք է Պետերբուրգում ապրելու հա-
մար նիւթական ապահովութիւն ունենայ և աղ-
բի Պետերբուրգում կամ իր ծնողների հետ,
կամ կուրսերի ինտելիցենտում: Ոչ-բրիտանացի
ուսանողուհիների թիւը սահմանափակված է
30%-ով:

Ինչպէս յայտնի է, Թիֆլիսի այգեգործական
դպրոցի կառավարիչը ընտրվում է Կովկասեան
Գիւղատնտեսական ընկերութեան կողմից և
հաստատվում է երկրագործութեան միջնորդու-
թիւնից: Այսպէս մինիստրութիւնը այս անգամ
չեղել է ընդհանուր կանոնից և ինքն իր ձեռն-
հասութեամբ նշանակել է գաղթից կառավարիչ
Արամշէնյոյին: Ընկերութեան խորհուրդը մը-
տադիր է դիմել մինիստրութեան և պարզել
խնդիրը:

«Հանդէս Ամսօրեայի» յունիսի տետրակից ի-
մանում ենք, որ Վիէնայի Միթիթեան տպա-
րանից շուտով լոյս կընծայվի մի կարևոր հրատա-
րակութիւն «Բնական պատմութիւն» անունով,
բաղկացած 3 հատորից—կենդանաբանութիւն,
բուսաբանութիւն, հանքաբանութիւն—1000 հատ
պատկերներով: Այդ աշխատութիւնը Գաբրիէլ
վարդապետ Մէնզելիչեանի գործն է:

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան
տարեկան ընդհանուր ժողովը յետագայում է
մինչև աշուն: Անհասկանալի է, թէ ինչու ընկե-
րութեան խորհուրդը հող չը տարաւ, որ տարե-
կան հաշուետեւութիւնը և հանդիսաւոր նիստը
կատարվեն իր ժամանակին:

Մեր երկրի մի քանի տեղերում սկսել են
երեւել մեծ քանակութեամբ բուլղոյնի հացահա-
տիկների վրա Ջեզամի չրջակայքում բղէղների
թիւր բաւական մեծ է և երկրագործները վա-
խեցում են, որ մի գուցէ նրանք վնասեն հուն-
ձին: Մինչև այժմ դեռ առանձին վնաս չէ նը-
կատված:

Գանձակի մօտ գտնվող գերմանական Ելենոն-
գորֆ գիւղը, որ յայտնի է իր այգիներով և
մեծ քանակութեամբ արդիւնաբերող դիմիւն
այս տարի քիչ խաղող կունենայ, որովհետեւ
այնտեղ ևս երեւցել են օրդիում և միջդուռ հի-
ւանդութիւնները:

Գանձակի ԲԱՆԱՆՅ գիւղից մեզ գրում են
հետեւեալը. «Նորիս Գանձակի գաւառի Բարա-
նուր գիւղում տեղի է ունեցել հետեւեալ զբոս-
մանի դէպքը: Այդ գիւղի բնակիչներից մէկը, ո-
րը 15 տարի է արդէն ամուսնացած է և մինչև
այժմ զաւակ չունի, իր հարազատ մօր խորհր-
դով մտածում է երկրորդ կին բերել իր տունը՝
զաւակ ունենալու փափագով: Լաւ իմաստով,
որ օրինաւոր ճանապարհով այդ անհայրին է,
քանի որ կինը դեռ կենդանի է, առողջ և ամ-
բողջ գիւղում յայտնի իր գեղեցկութեամբ ու
աւարքութեամբ, նա գիտում է ծուռ ու մուռ
միջոցներով: Մի քանի անգամ անհարկներ է ա-
նում կնոջ, սակայն, որ ուղում է նրա համար
մի աղախին բերել: Կինը, հակառակով ինչ տե-
սակ «աղախին» է լինելու նա, վճարողաբար
հասկացնում է մարդուն, որ քանի դեռ ինքը
կենդանի է, երբեք թող չի տալ նրան իւր
սուրբ օջաղը հարամել: Տղամարդը, չը նայած
դրան, իր անելիքն անում է. նա դնում է Գե-
տաշէն գիւղը և անտեղ մի կոյս աղջկայ հետ
Համուսնանում: Անխու, անկեղծ աղջկան ու-
նիչ չեն յայտնում. նրան ուղղակի, անպատկ-
կնութեան են տալիս քարաշուքներ, որից այդ-
կայ եղբայրը 300 բուրլի «բաշիլի» (նուէր) է
ստանում, կարճ ատոմ է հղբարն իր հարազատ
ընթերց վաճառում է 300 բուրլիով: Տխուր և
սոսկալի երեւոյթ է այդ հայ գիւղում ու մի ան-
ջնչելի սկսել բարքերի նախկին հանապա-
կան մարտիկեան վրա: Նորապաշտները, մի
խումբ սպառազինված ձիաւորների ուղեկ
ևն արտաքին Երեւոյթ է այդ հայ գիւղում ու
մի անջնչելի սկսել բարքերի նախկին հանա-
պաշտները: Նրանք բերում են կանայք և
պատասխանում վերցնում են անկեղծ ընկած
«ըմբիլ լուծ» ու նրանով անխնայ գանակում
էր անսպաշտական կնոջը: Նրանք մի քանի
աղախին է և, երբեք, ձեռք էր բռնում իր
միջոցները: Նրանք Երեւոյթ է այդ հայ հարցի
մասին կարող է արտագրել:

Կայ եղբայրը 300 բուրլի «բաշիլի» (նուէր) է
ստանում, կարճ ատոմ է հղբարն իր հարազատ
ընթերց վաճառում է 300 բուրլիով: Տխուր և
սոսկալի երեւոյթ է այդ հայ գիւղում ու մի ան-
ջնչելի սկսել բարքերի նախկին հանապա-
կան մարտիկեան վրա: Նորապաշտները, մի
խումբ սպառազինված ձիաւորների ուղեկ
ևն արտաքին Երեւոյթ է այդ հայ գիւղում ու
մի անջնչելի սկսել բարքերի նախկին հանա-
պաշտները: Նրանք բերում են կանայք և
պատասխանում վերցնում են անկեղծ ընկած
«ըմբիլ լուծ» ու նրանով անխնայ գանակում
էր անսպաշտական կնոջը: Նրանք մի քանի
աղախին է և, երբեք, ձեռք էր բռնում իր
միջոցները: Նրանք Երեւոյթ է այդ հայ հարցի
մասին կարող է արտագրել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բէյութի գործակալութեան Կ. Պոլսի թղթա-
կիցը յունիսի 5-ից հեռագրում է հետեւեալը.
«Կայսերական իրաւիչը հրամայում է հեռանալ
Ալեքսանդրի Յովհաննէս Ղազարեան եպիսկոպո-
սին, որի կաթողիկոս ընտրվելը Միսի աթոռի
համար հրատարակված է ապօրինի: Այս կար-
գադրութիւնը համապատասխանում է հայոց
պատրիարքարանի եռանդուն պահանջներին:
Իրաւիչի մէջ տալիս է, որ Յովհաննէս եպիսկո-
պոսը պէտք է բնակուի իր հաստատի Բէյութ-
թում, իսկ պատրիարքարանը պէտք է ձեռնար-
կի Միսի համար նոր կաթողիկոսի ընտրութեան»:

«Figaro» լրագրի մէջ «Միսի Ելո» կեղծանու-
նով տպված մի համակից տեղեկանում ենք, որ
յունական պատերազմի վերջին, Գոմֆոսի ճա-
կատաւարի մէջ հէլէնականների լեղէնը քա-
ջութեամբ կուսել է Թիւրքերի դէմ, վարձատրա-
գեղապետի հրամանատարութեան տակ: Կամ-
արների այդ խմբի մէջ եղել են 30 հայ հէլէ-
նականներ, որոնք պատերազմի դաշտում ընկել
են գնդապետի հետ միասին: Աթէնքի «Ելո»-ի
լրագրից, արտատպելով այս տեղեկութիւնը, իր
կողմից աւելացնում է. «Հայ սերունդ, բնականա-
բար, պէտք է որ բարեխիտ մեր արգար դատի
համար, ինչպէս գրչով, նոյնպէս և գէշերով...»:

Անգլիական լրագրիչներին Կ. Պոլսից գրում
են, որ Հայաստանին սով է սպառնում: Թիւր-
քերը քննելի տարան բուրբ գրաստը հայոց գիւ-
ղերից և ազգաբնակիչները հնարաւորութիւն
չունենալ ցանքեր անել աշնանը: Խլխանութիւն-
ները, ինչպէս միշտ, ուշ նկատելով վտան-
գը, վճռեցին այժմ մի քանի միջոցներ ձեռն
առնել և ստաջարկեցին քիւրդերին, որպէս
զի նրանք ժամանակաւորապէս տան հայե-
կի իրանց գրաստը, որի համար հայերը պար-
տաւոր են տալ նրանց իրանց հունձի կէսը: Ու-
րովհետեւ հաճար և զարի ցանկելու ժամանակն
անցել է, այդ պատճառով կը ցանեն կօրեկ,
որի անբերը բերել կը տան հարեան գաւառ-
ներից: Այդպիսով, հայերի վերկալութիւնը այժմ
բերդերի ձեռքումն է: Յամբանից դէպք, ա-
սում է «Daily News» լրագրից.—գրութիւնը շատ
ծանր է և, երբեք, ձեռք կը կրկնվեն 1879—
80 թւերի սարսափելի տեսարանները. հարիւ-
րաւոր մարդիկ դատապարտված կը լինեն սո-
վամահ լինելուն և նրանց իրկել արդէն դժուար
կը լինի:

ՅՈՅՆ-ԹԻՒՐԿԱՎԱՆ ՊԱՏԵՐԱՋՄԻ ՀՆՆԵԱՆԳ-
ՆԵՐԸ

Յոյն-թիւրքական ճգնաժամի հէնց սկզբից դե-
մանական մամուլը, սակաւ բացատրութեամբ,

պարզ կերպով ցոյց էր տալի իր համակրութե-
ան դէպի Թիւրքիան և մեծ անհամակրութեամբ
էր վերաբերվում Յունաստանին: Այժմ ևս դե-
մանական մամուլը ամենին չէ փոխել իր ուղ-
ղութիւնը: Այդ մամուլը, ճիշդ է, դատապար-
տում էր Թիւրքիայի մեծ պահանջները, և չա-
փաւորութիւն էր քարոզում, բայց այդ բոլորը
անում էր առ երես: Օրինակ, Թեսալիան վի-
րադարձնելու հարցում անյայտնի էր, որ դե-
մանական մամուլը համակարծիք չէր եւրօպա-
կան համաբեա բոլոր լրագրիչների կարծիքնե-
րին՝ թէ չէ կարելի քրիստոնեայ ազգաբնակու-
թիւնը կրկին կիսալուսնի իշխանութեանը են-
թարկել, և եթէ այդ հարցի լուծումը Գերմանիա-
յից կախված լինէր, Թիւրքերը մշտապէս կը
մնային Թեսալիայում: Եւ այժմ ևս այդ հարցի
առիթով գերմանական լրագրիչները այնպիսի
լուրեր են տարածում, որոնք ոյժ են տալիս Բ.
Գրան գիմադրութեանը Եւրօպայի պահանջնե-
րին: «Post» լրագրից, օրինակ, հաւատացնում
է, թէ «պետութիւնների կարծեցեալ բողոքները
Թեսալիայի միացման դէմ ոչ այլ ինչ են, եթէ
ոչ բարեացակամ խորհուրդներ: Յոյս են դնում
սուլթանի սովորական զիջող բնասորութեան
միջոցով, բայց մի և նայն ժամանակ խստութեամբ
են, որ մերժման դէպքում ոչինչ լուրջ դիմադ-
րութիւն չէ կարելի անել Թիւրքիային: Իր կող-
մից Թիւրքաց կառավարութիւնը պատրաստ է
փոփոխութեան ենթարկել իր պահանջները ամ-
բողջ Թեսալիան զիջելու վերաբերմամբ»:

Եթէ այդ լուրը որ և է հիմք ունի, չէ կարե-
լի նրան նշանակութիւն չը տալ:

Աւելի նկատելի է դառնում գերմանական հա-
մակրութիւնը դէպի Թիւրքիան այն յօդուածնե-
րում, որոնց մէջ խօսվում է Թիւրք-բուլղական
պատերազմական գործողութիւնների մասին:
Թիւրքաց զորապետները և զօրքերը ընդհանուր
գովասանքի տաւարկայ են դառնում: Հօլց-փա-
շան հաւատացնում է, որ այժմեան Թիւրքաց
զօրքը ամեն կողմից բարձր է այն զօրքից, որի
հետ գործ ունէին ուսանողը 1877—1878 թւե-
րին: «Hamburger Nachrichten» նոյն կարծիք
է յայտնում և ապացուցանում է, թէ Եւրօպայի
պէտք է մեծ զուգահեռութեամբ վարվի Թիւրքիայի
հետ, որովհետեւ սեփական ոյժի զգացմունքը
զարթել է նրա մէջ և նրա համար դժուար չի
լինի պատերազմի դաշտը դուրս բերել 500,000
զօրք: Ուշադրութեան արժանի մի փաստն էլ
այն է, որ Թիւրքիայի նոր և ընդարձակ զինա-
ւորութեան լուրերը զլխաւորապէս գերմանա-
կան աղբիւրներից են բղխում:

Ինչ վերաբերում է յոյն-թիւրքական պատե-
րազմի հետեւանքներին, գերմանացիների կարծի-
քով, դրանք շատ նպաստաւոր են լինելու Թիւր-
քերին, մինչև անգամ այն դէպքում, եթէ Թիւր-
քիան ընդունի պետութիւնների առաջարկած
խաղաղութեան պայմանները: Յունաստանը եր-
կար ժամանակ ջնջված կարելի է համարել բալ-
կանեան պետութիւնների շարքից, ինչ վերա-
բերում է Սերբիային և Բոսնիային, հաւանա-
կան է, որ նրանք ևս, տեսնելով Թիւրքիայի զին-
ւորական զօրութիւնը, ստիպված կը լինեն պա-
կասեցնել իրանց պահանջները և կը բաւական-
անան, օրինակ, այնպիսի բեֆօրմներով Մա-
կեդօնիայում, որոնք չեն հակասի Թիւրքիայի
պետական շահերին:

Եւրօպական պետութիւններից, գերմանական
մամուլի կարծիքով, երկու պետութիւններ մա-
սամբ զրկվեցին այն ազգացութիւնից, որ նրանք
ունէին պատերազմից առաջ, այն է Յրասիան
և Անգլիան:

Ինչ որ վերաբերում է բեֆօրմների հարցին,
Գերմանիայում այն կարծիքն ունեն, թէ Թիւր-
քիան ընդունակ է իւրացնելու ժամանակակից
պետութեան կանոնքի բոլոր տարրերը, և որպէս
ապացոյց այդ կարծիքի՝ նրանք յայտնում են,
թէ սուլթանը դիտաւորութիւն ունի համալուս-
րան հիմնել Կ. Պոլսում:

ԿՐԵՏԻ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Times» լրագրից հաղորդում է Կրետէ կղզ-
ու համար մշակված ինքնավարութեան էական
կէտերը:

I. Ի չի ան. Նա պէտք է լինի քրիստոնեայ և
օտարազգի, կընտրվի մեծ պետութիւնների կող-
մից և կը հաստատվի սուլթանի ձեռքով: Նա պէտք
է ունենալ 960-ի իրաւունք ազգային ժողովից:

Санцел. Главномач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.